

PARICHAYA

PREPARATORY COURSE FOR LEVEL 2
OF
SAMSKRITA BHARATI EXAMS

परिचयः

परीक्षा-सज्जतावर्गः - पत्राचारसंस्कृतस्य द्वितीयस्तरः

Class 17 – Tavyat-Aniyar Pratyaya, witty saying – 6 & 7

Teacher: Kum. Maheshwari

गुरुवन्दनम् – Guruvandanam

गुरुरेव गतिर्गुरुमेव भजे

gurureva gatirgurumeva bhaje

गुरुणैव सहास्मि नमो गुरवे ।

guruṇaiva sahāsmi namo gurave ।

न गुरोꣳ परमं शिशुरस्मि गुरोः

na guroꣳ paramaṃ śiśurasmi guroḥ

मतिरस्ति गुरौ मम पाहि गुरो ॥

matirasti gurau mama pāhi guro ॥

प्रार्थना - Prayer

ब्रवीमि संस्कृतं वाचा
ध्यायामि संस्कृतं हृदा ।
कुर्वे सेवां च कायेन
वन्दे संस्कृतमातरम् ॥

bravāmi saṁskṛtaṁ vācā
dhyāyāmi saṁskṛtaṁ hṛdā ।
kurve sevāṁ ca kāyena
vande saṁskṛtamātarām ॥

प्रार्थना - Prayer

यो नरस्संस्कृतव्योम्नि
ह्यालयं रमते मुदा ।
संस्कृतिं चैव संस्कारं
विन्दते नात्र संशयः ॥

yo narassam̐skṛtavyoṃni
hyālayaṃ ramate mudā ।
sam̐skṛtiṃ caiva sam̐skāraṃ
vindate nātra sam̐śayaḥ ॥

भाषाभ्यासः

तव्यत्-अनीयर्-प्रत्ययौ

तव्यत् - अनीयर्

पठ् धातुः

पठति

पठ्यते

पठिष्यति

पठितव्यम्

पठनीयम्

पठितः

पठिता

पठितम्

पठितवान्

पठितवती

पठन्

पठन्ती

पठित्वा

प्रपठ्य

पठितुम्

गम् + तव्यत् = गन्तव्यम्

गम् + अनीयर् = गमनीयम्

गन्तव्यः/गन्तव्या/गन्तव्यम्

गमनीयः/गमनीया/गमनीयम्

गन्तुम्

गन्तव्यम्

- ✓ सर्वेभ्यः धातुभ्यः भवति ।
- ✓ लिङ्ग-विभक्ति-वचनभेदः अस्ति ।
- ✓ विध्यर्थकौ प्रत्ययौ (imperative mood)

तव्यत्-रूपाणि

क्रियापदम्	पुं	स्त्री	नपुं
पठति	पठितव्यः	पठितव्या	पठितव्यम्
गच्छति	गन्तव्यः	गन्तव्या	गन्तव्यम्
खादति	खादितव्यः	खादितव्या	खादितव्यम्
धावति	धावितव्यः	धावितव्या	धावितव्यम्
पिबति	पातव्यः	पातव्या	पातव्यम्
नयति	नेतव्यः	नेतव्या	नेतव्यम्
शृणोति	श्रोतव्यः	श्रोतव्या	श्रोतव्यम्

तव्यत्-रूपाणि

क्रियापदम्	पुं	स्त्री	नपुं
जानाति	ज्ञातव्यः	ज्ञातव्या	ज्ञातव्यम्
करोति	कर्तव्यः	कर्तव्या	कर्तव्यम्
ददाति	दातव्यः	दातव्या	दातव्यम्
वन्दते	वन्दितव्यः	वन्दितव्या	वन्दितव्यम्
वर्धते	वर्धितव्यः	वर्धितव्या	वर्धितव्यम्
सहते	सहितव्यः/सोढव्यः	सहितव्या/सोढव्या	सहितव्यम्/सोढव्यम्
कम्पते	कम्पितव्यः	कम्पितव्या	कम्पितव्यम्

अनीयर्-रूपाणि

क्रियापदम्	पुं	स्त्री	नपुं
पठति	पठनीयः	पठनीया	पठनीयम्
गच्छति	गमनीयः	गमनीया	गमनीयम्
खादति	खादनीयः	खादनीया	खादनीयम्
धावति	धावनीयः	धावनीया	धावनीयम्
पिबति	पानीयः	पानीया	पानीयम्
नयति	नयनीयः	नयनीया	नयनीयम्
शृणोति	श्रवणीयः	श्रवणीया	श्रवणीयम्

अनीयर्-रूपाणि

क्रियापदम्	पुं	स्त्री	नपुं
जानाति	ज्ञानीयः	ज्ञानीया	ज्ञानीयम्
करोति	करणीयः	करणीया	करणीयम्
ददाति	दानीयः	दानीया	दानीयम्
वन्दते	वन्दनीयः	वन्दनीया	वन्दनीयम्
वर्धते	वर्धनीयः	वर्धनीया	वर्धनीयम्
सहते	सहनीयः	सहनीया	सहनीयम्
कम्पते	कम्पनीयः	कम्पनीया	कम्पनीयम्

अकारान्तः पुल्लिङ्गः पठितव्य-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पठितव्यः	पठितव्यौ	पठितव्याः
सम्बोधनप्रथमा	हे पठितव्य	हे पठितव्यौ	हे पठितव्याः
द्वितीयाविभक्तिः	पठितव्यम्	पठितव्यौ	पठितव्यान्
तृतीयाविभक्तिः	पठितव्येन	पठितव्याभ्याम्	पठितव्यैः
चतुर्थीविभक्तिः	पठितव्याय	पठितव्याभ्याम्	पठितव्येभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पठितव्यात्	पठितव्याभ्याम्	पठितव्येभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पठितव्यस्य	पठितव्ययोः	पठितव्यानाम्
सप्तमीविभक्तिः	पठितव्ये	पठितव्ययोः	पठितव्येषु

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः पठितव्या-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पठितव्या	पठितव्ये	पठितव्याः
सम्बोधनप्रथमा	हे पठितव्ये	हे पठितव्ये	हे पठितव्याः
द्वितीयाविभक्तिः	पठितव्याम्	पठितव्ये	पठितव्याः
तृतीयाविभक्तिः	पठितव्यया	पठितव्याभ्याम्	पठितव्याभिः
चतुर्थीविभक्तिः	पठितव्यायै	पठितव्याभ्याम्	पठितव्याभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पठितव्यायाः	पठितव्याभ्याम्	पठितव्याभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पठितव्यायाः	पठितव्ययोः	पठितव्यानाम्
सप्तमीविभक्तिः	पठितव्यायाम्	पठितव्ययोः	पठितव्यासु

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः पठितव्य-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पठितव्यम्	पठितव्ये	पठितव्यानि
सम्बोधनप्रथमा	हे पठितव्य	हे पठितव्ये	हे पठितव्यानि
द्वितीयाविभक्तिः	पठितव्यम्	पठितव्ये	पठितव्यानि
तृतीयाविभक्तिः	पठितव्येन	पठितव्याभ्याम्	पठितव्यैः
चतुर्थीविभक्तिः	पठितव्याय	पठितव्याभ्याम्	पठितव्येभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पठितव्यात्	पठितव्याभ्याम्	पठितव्येभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पठितव्यस्य	पठितव्ययोः	पठितव्यानाम्
सप्तमीविभक्तिः	पठितव्ये	पठितव्ययोः	पठितव्येषु

अकारान्तः पुल्लिङ्गः पठनीय-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पठनीयः	पठनीयौ	पठनीयाः
सम्बोधनप्रथमा	हे पठनीय	हे पठनीयौ	हे पठनीयाः
द्वितीयाविभक्तिः	पठनीयम्	पठनीयौ	पठनीयान्
तृतीयाविभक्तिः	पठनीयेन	पठनीयाभ्याम्	पठनीयैः
चतुर्थीविभक्तिः	पठनीयाय	पठनीयाभ्याम्	पठनीयेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पठनीयात्	पठनीयाभ्याम्	पठनीयेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पठनीयस्य	पठनीययोः	पठनीयानाम्
सप्तमीविभक्तिः	पठनीये	पठनीययोः	पठनीयेषु

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः पठनीया-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पठनीया	पठनीये	पठनीयाः
सम्बोधनप्रथमा	हे पठनीये	हे पठनीये	हे पठनीयाः
द्वितीयाविभक्तिः	पठनीयाम्	पठनीये	पठनीयाः
तृतीयाविभक्तिः	पठनीयया	पठनीयाभ्याम्	पठनीयाभिः
चतुर्थीविभक्तिः	पठनीयायै	पठनीयाभ्याम्	पठनीयाभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पठनीयायाः	पठनीयाभ्याम्	पठनीयाभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पठनीयायाः	पठनीययोः	पठनीयानाम्
सप्तमीविभक्तिः	पठनीयायाम्	पठनीययोः	पठनीयासु

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः पठनीय-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पठनीयम्	पठनीये	पठनीयानि
सम्बोधनप्रथमा	हे पठनीय	हे पठनीये	हे पठनीयानि
द्वितीयाविभक्तिः	पठनीयम्	पठनीये	पठनीयानि
तृतीयाविभक्तिः	पठनीयेन	पठनीयाभ्याम्	पठनीयैः
चतुर्थीविभक्तिः	पठनीयाय	पठनीयाभ्याम्	पठनीयेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पठनीयात्	पठनीयाभ्याम्	पठनीयेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पठनीयस्य	पठनीययोः	पठनीयानाम्
सप्तमीविभक्तिः	पठनीये	पठनीययोः	पठनीयेषु

वाक्यरचना (कर्मपदाभावे)

शुद्धं पठति ।

सम्यक् लिखति ।

मन्दं गच्छति ।

वेगेन पश्यति ।

किमर्थं कम्पसे?

सर्वं भक्षयामि ।

तत्र स्थापयति ।

शीघ्रं क्षालयति ।

प्रातःकाले पिबति ।

शुद्धं पठितव्यम् / पठनीयम् ।

सम्यक् लेखितव्यम् / लेखनीयम् ।

मन्दं गन्तव्यम् / गमनीयम् ।

वेगेन द्रष्टव्यम् / दर्शनीयम् ।

किमर्थं कम्पयितव्यम् / कम्पनीयम्?

सर्वं भक्षयितव्यम् / भक्षणीयम् ।

तत्र स्थापयितव्यम् / स्थापनीयम् ।

शीघ्रं क्षालयितव्यम् / क्षालनीयम् ।

प्रातःकाले पातव्यम् / पानीयम् ।

वाक्यरचना (कर्मपदभावे)

पाठं पठति ।

पाठः पठितव्यः / पठनीयः ।

पत्रं लिखति ।

पत्रं लेखितव्यम् / लेखनीयम् ।

वनं गच्छति ।

वनं गन्तव्यम् / गमनीयम् ।

आकाशं पश्यति ।

आकाशः द्रष्टव्यः / दर्शनीयः ।

हस्तं कम्पसे?

हस्तः कम्पितव्यः / कम्पनीयः?

रोटिकां भक्षयामि ।

रोटिका भक्षयितव्या / भक्षणीया ।

लेखनीं स्थापयति ।

लेखनी स्थापयितव्या / स्थापनीया ।

वस्त्रं क्षालयति ।

वस्त्रं क्षालयितव्यम् / क्षालनीयम् ।

जलं पिबति ।

जलं पातव्यम् / पानीयम् ।

कर्तरि-कर्मणि

- ✓ विध्यर्थकः प्रत्ययः (imperative mood)
- ✓ कर्तरि – विधिलिङ्-लकारः, कर्मणि – तव्यत् / अनीयर्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
भवेत्	भवेताम्	भवेयुः
भवेः	भवेतम्	भवेत
भवेयम्	भवेव	भवेम

अहं पाठं पठामि ।

त्वं सेवां करोषि ।

ते देवं पूजयन्ति ।

महिला सस्यं पालयति ।

सम्पादकः लेखकं मिलति ।

अहं पाठं पठेयम् ।

त्वं सेवां कुर्याः ।

ते देवं पूजयेयुः ।

महिला सस्यं पालयेत् ।

सम्पादकः लेखकं मिलेत् ।

कर्तरि-कर्मणि

- ✓ विध्यर्थकः प्रत्ययः (imperative mood)
- ✓ कर्तरि – विधिलिङ्-लकारः, कर्मणि – तव्यत् / अनीयर्

अहं पाठं पठेयम् ।

त्वं सेवां कुर्याः ।

ते देवं पूजयेयुः ।

महिला सस्यं पालयेत् ।

सम्पादकः लेखकं मिलेत् ।

मया पाठः पठितव्यः / पठनीयः ।

त्वया सेवा कर्तव्या / करणीया ।

तैः देवः पूजयितव्यः / पूजनीयः ।

महिलया सस्यं पालयितव्यम् / पालनीयम् ।

सम्पादकेन लेखकः मेलितव्यः / मेलनीयः ।

चाटुश्लोकः

चाटुश्लोकः

चरामः – we wander

आहरामः – we bring

तरामः – we cross rivers

न स्मरामः – we do not remember

चाटुश्लोकः - ६

वने चरामो वसु चाहरामः
नदीस्तरामो न भयं स्मरामः ।
इतीरयन्तोऽपि वने किराताः
मुक्तिं गता रामपदानुषङ्गात् ॥

वसु - wealth

अनुषङ्गः - Connection

किराताः - Hunters

ईरयन्तः - Saying

चाटुश्लोकः - ७

वाच्यतां समयोऽतीतः
स्पष्टमग्रे भविष्यति ।
इति पाठयतां ग्रन्थे
काठिन्यं कुत्र वर्तते?

Summary

- तव्यत्-अनीयर्-प्रत्ययौ
- चाटुश्लोकः – ०६, ०७

प्रश्नाः

Reference links

Sandhi – Interactive Tool

<https://www.sanskritfromhome.org/learning-program-details/Sandhi-Bundle-48703>

Ashtadhyayi

<https://ashtadhyayi.com/>

Parichaya WhatsApp Group

<https://chat.whatsapp.com/Dh0k68U1yclJJBshclAC2m>

Mail – Samskrita Bharati

sanskritcorrespondence@gmail.com

॥ शान्तिमन्त्रः śāntimantraḥ ॥

सर्वे भवन्तु सुखिनः

sarve bhavantu sukhinaḥ

सर्वे सन्तु निरामयाः ।

sarve santu nirāmayāḥ ।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु

sarve bhadrāṇi paśyantu

मा कश्चिद्दुःखभाग्भवेत् ॥

mā kaścidduḥkhabhāgbhavet ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

om śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ ॥

QUESTIONS/DOUBTS?

Email us @

sanskritfromhome@vyomalabs.in

For downloading course-materials, login @
www.sanskritfromhome.org

Subscribe to our youtube channel @
[vyoma-samskrta-pathasala](https://www.youtube.com/vyoma-samskrta-pathasala)

Buy our Samskrita-learning products @
www.digitalsanskritguru.com

Support our cause for Samskrita-Sanskriti @
vyoma.org

**© 2024-25 All the content in this presentation is
the intellectual property of Vyoma Linguistic
Labs Foundation.**

**All materials shared in our website are purely
for the purpose of personal study.**

**Replication/reuse in any form without written
permission from the organisation is prohibited.**

**CONTRIBUTE now & create a transformation;
link in the description below**

**Thank You
For Watching**

**Don't forget to
Subscribe, Like, Share, Comment**

Click the bell

